

Over de karmolen van Jan de Groot uit Westbroek

In de Bredasche Courant van 25 november 1841leest men

'Ik leze daar in de Utrechtse Courant van heden Zondag den 21 dezer aan mij (als Nederlander) hoogst aangenaam berigt. Te weten: dat door den heer horlogiemaker van Loon, te Tilburg, onzen landgenoot, eene schrandere uitvinding gedaan is , van een machine tot karnen geschikt, waardoor handenarbeid en gebruik van paard, os of hond gespaard wordt Hulde doende aan onzen Landgenoot den (mij onbekenden) Heer van Loon , is het mij evenwel niet doenlijk te zwijgen bij het lezen van even gemeld berigt.

Gelieve dan te weten: dat ik in den jare 1808 op Alphen-Hof te Westbroek (een klein dorpje in deze provincie) wonende, aldaar in kennis en buurschap kwam met den nu nog levenden 80 jarigen grijsaard den timmerman Jan de Groot wiens theoretische kunde in zijn vak mij dikwijls ongeoorloofd deed zeggen : die man hoort niet op een boerendorp; om zijne talenten moest hij architect of fabriekant in het naburig Utrecht [zijn], ja al was het in Amsterdam zich bevinden; daar behoorde hij te zijn. Even genoemde Jan de Groot, bezwaard meteen talrijk huisgezin, vermoeid thuiskomende, was het des 's nachts zeer onaangenaam, door het geschrei van zijn kind in de voor zijne bedstede staande wieg liggende, gedurig wakker gemaakt te worden en in zijne verlangde en noodige rust zich gestoord te zien , terwijl hij door het nu en dan ter verpoozing zijner huisvrouw aan het wiegekoord te trekken, op een middel bedacht wierd om zulks te voorkomen. Toevallig komt hij in een keuken waar een loopend spit in werking was, dat te zien en zijnen geest daarop te spitsen was het werk van denzelfden oogenblik; hij komt thuis, gaat aan het werk en binnen weinige dagen had hij voor het in beweging brengen der wieg hetzelfde uitgevonden als den Heer van Loon; de wieg wordt in beweging gebragt en loopt een kwartier uurs, zijn kind slaapt en blijft in rust.

Zijn genie moet daar niet in berusten: hij houdt een koe voor zijn huishouden die hem melk en boter geeft, zijne dochters beurtlings staan aan den karmolen, een paard er voor te houden is hem te kostbaar, maar het loopend spit — de wieg — zijn zijne wegwijzers; in zijn achterhuis zooveel hem de plaats voor zijn timmermanswinkel over laat, graaft hij eene diepte om het gewigt van lood, ijzer, steenen en wat al zwaarte kan aanbrengen te kunnen innemen, van zoodanige hoogte als dat boeren achterhuis hem maar eenigsins veroorlooft. Hij maakt een karmolen — en zijne uitvinding gelukt volkomen, het opgewonden kabeltouw duurt 20 a 22 minuten — nog eenmaal opgewonden en den tijd van een uur benoodigd tot het maken en afscheppen van room en boter, is naar wensch ten einde gebragt.

Zoodra verneem en zag ik dit niet, of ik vervoegde mij bij mijnen altijd hooggeschaten Leermeester Rossijn , mijnen almede overledenen vriend De Beaufort en den (in leven zijnde), om zijne kunde bekenden apolhekar W. van Dijk te Utrecht, en verzocht aan dit drietal bevoegde beoordeelaars om (zoo als mij voorkwam) aan deze voor ons land vereerende uitvinding het gevolg te doen geven dat ik verlangde, het zij eene medaille,

octrooi - of remuneratie [beloning] , te zoeken bij welk Genootschap of Maatschappij waar zulks ter kennisse moest gebragt worden.

Na meer dan een jaar daarop gewacht te hebben was hel resultaat: dat wel de applicatie, maar niet de uitvinding nieuw was, en er dus aan geene van de drie door mij voorgestelde belooningen voor myn buurman en dorpsgenoot kon gedacht worden. Ik berust[t]e nog niet, maar stel hem voor, om [...] van eiken hout een model van zijne uitvinding te maken om zulks in persoon, naar de toenmalige ophanden zijnde tentoonstelling te Amsterdam te brengen, al in de hope van een of ander gewenscht gevolg voor hem en zijn talrijk huisgezin.

Dan [maar] wat gebeurt er? Op een dag van Utrecht komende, houd hij my slaande en zegt: ik heb aan een Fransen generaal dat karnmolen.je best verkocht: ik vroeg hem 50 guldens en hij gaf mij zonder af te dingen 10 dukaten. Ik herinner mij met een Fransch generaal (vergis ik mij niet, de generaal naderhand maarschalk Grouchy) bij den Heer Rendorp gedineerd te hebben en aan tafel als Hollander trotsch op die uitvinding van een boerentimmerman) zulks verhaald te hebben.

[Koning] [...] Lodewijk Napoleon vertrok kort daarop en noch van tentoonstelling; noch van een opnieuw door De Groot vervaardigen van een dito karnmolen in het klein, heb ik meer gehoord. Ik verliet weldra ook Alphen-Hof en weet alleen dat de 80 jarige grijsaard nog leeft. En daar dit mijn berigt naar waarheid den avond van het leven van den eenvoudigen, braven huisvader vervrolijken zal, haaste ik mij Uwer Edele dit ter plaatsing te zenden, om het daarna aan dien miskenden of liever onbekenden kunstenaar te doen mededeelen of zelve mede te deelen.

Uwe Edele dienstvaardigen dienaar Th. H. Pauw, landeigenaar op Over-vliet aan de Meern, en Lid van het Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde te Utrecht.'

In de Utrechtse Provinciale en Stads Courant van 6 december 1841 viel te lezen:

'In onze vorige hebben wij een brief van den heer Pauw, over de uitvinding van een karnmolen , overgenomen , om dat het onze Provincie betrof , thans ontvangen wij den volgenden brief van den hoogleeraar Kops , die de vriendelijkheid heeft den lezer nader, dienaangaande in te lichten:

'Bij bet berigt van den Heer Th. H. Pauw, wegens een karnmolen , door gewigt van zelve gaande , uitgevonden door J. de Groot , te Westbroek , medegedeeld in de Utrechtsche Courant van 3 December 1841, dient nog gevoegd te worden , dat het model van dezen karnmolen , reeds in den jare 1809, door den Heer De Beaufort is besorgd aan het Rijkskabinet van Landbouwkundige werktuigen, thans alhier in het Oude Paleis geplaatst, en op den Catalogus van hetzelfde Kabinet onder No. 448, vernield, en dagelijks voor een ieder te bezigtigen is. Ook vindt men eene andere gelijksoortige karn[molen], te Soetermeer uitgevonden , beschreven en afgebeeld in Berckhey , natuurlijke historie van het Rundvee D. VI. bl. 374.'